

Истраживач-приправник
/научни сарадник

https://doi.org/10.18485/iipe_rat_ukrajina.2023.ch15

Институт за међународну политику и привреду
Београд

Број страница: 249–262

E-mail: pavle.nedic@diplomacy.bg.ac.rs
nebojsa@diplomacy.bg.ac.rs

Пливање против струје: аргументи Џона Миршајмера о одговорности за рат у Украјини

Павле НЕДИЋ и Небојша ВУКОВИЋ¹

Апстракт

Рат у Украјини који је започео 24. фебруара 2022. године је у западним академским круговима углавном изазвао врло сличне реакције. Теоретичари из области међународних односа, међународне безбедности и спољне политике заузели су униформне ставове који уз осуду руске агресије на Украјину нуде и сличне аргументе за објашњење њених узрока, а који се примарно усредсређују на империјалистичке амбиције Владимира Путина. Насупрот овим ставовима, издвајају се јавни наступи и писања америчког аутора Џона Миршајмера, једног од водећих теоретичара реалистичке школе међународних односа. Миршајмер кривицу за овај рат првенствено види у ширењу НАТО-а на исток које директно угрожава безбедност Русије. Овакве ставове Миршајмер је заступао и по питању Украјинске кризе 2014. године. Аутори рада ће кроз анализу текстова, предавања и интервјуа које је Миршајмер давао о рату у Украјини изложити његове главне аргументе. Сматрајући да његови ставови директно произилазе из теорије офанзивног неореализма чије је основе Миршајмер поставио у својим радовима, аутори ће указати на конзистентну примену ове теорије на примеру рата у Украјини која се огледа у Миршајмеровим изјавама.

Кључне речи: рат у Украјини, офанзивни реализам, Џон Миршајмер, ширење НАТО-а.

¹ Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2023. године“, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2023. године.

Увод

Рат у Украјини који је започео 24. фебруара 2022. године представља један од најзначајнијих догађаја у међународним односима од краја Хладног рата. Он доноси комплетну промену политичко-безбедносне динамике на европском континенту и коначан крај постхладноратовског поретка који је започео процесом распада Совјетског Савеза и био обележен униполарном доминацијом Сједињених Америчких Држава.

На Западу, у анализама теоретичара међународних односа који су покушавали да објасне узроке рата као доминантни су се наметнули приступи према којима искључиву кривицу носе Русија и Владимир Путин (*Владимир Пуџин*), а који кореспондирају са преовлађујућим ставовима у медијима, међу доносиоцима одлука и у свеопштем јавном мњењу. Интерпретације се крећу од оних у којима је овај рат манифестација ширег сукоба либералног светског поретка и ауторитаризма, преко проналажења узрока у руској унутрашњој политици и страху од ширења демократије у Русији и издвајања руског империјализма као главног узрочника, па до комбинације неколико фактора, укључујући поред поменутих и успостављање сфере утицаја.² Већина аналитичара инсистира да ширење НАТО-а на исток и потенцијално чланство Украјине у овом савезу нису аргументи које треба уопште разматрати као могућ узрок, упркос експлицитним навођењима Путина и других руских званичника о претњи коју ови процеси за Русију представљају.³ Са друге стране, међу ауторима који покушавају да ситуацију сагледају и из угла Русије, а првенствено водећи рачуна о америчким спољнополитичким интересима, фокус се ставља на потребу за преговорима, прихватањем компромиса и узимања у обзир ширих последица које продужени конфликт има за све инволвиране стране, укључујући и САД.⁴ Међу њима, као најистакнутији и најпопуларнији у

² Fukuyama, F. „Putin’s war on the liberal order“. *Financial Times*, 4 March 2022; Pifer, S. „One. More. Time. It’s not about NATO“. *Brookings*, 26 July 2022; Snyder, T. „Nazis, Nukes, and NATO“. *Thinking About*, 21 July 2022; Motyl, A. J. „Who caused the Russo-Ukrainian war, NATO or Russia?“. *The Hill*, 5 July 2022; Nye, J. S. Jr., „What Caused the Ukraine War?“. *Project Syndicate*, 4 October 2022; Pearson, R. & McFaul, M. „What Putin Fears Most“. *Journal of Democracy*, 22 February 2022.

³ Изузетак је текст Џозефа Наја који ширење НАТО-а наводи као један од узрока, али га сматра мање важним.

⁴ Walt, S. M. „The Perpetually Irrational Ukraine Debate“. *Foreign Policy*, 29 November 2022; Posen, B. R. „Ukraine’s Implausible Theories of Victory“. *Foreign Affairs*, 8 July 2022; Bacevich, A. J. „Ukraine: From Bad to Worse?“. *The American Conservative*, 5 May 2022; Brands, H. „Ukraine May Become More Successful Than Biden Wants“. *Asharq Al-Awsat*, 15 September 2022; Kissinger, H. „How to avoid another world war“. *The Spectator*, 17 December 2022.

широј јавности, истиче се професор на Универзитету у Чикагу Џон Миршајмер (*John Mearsheimer*).

Миршајмера посебно издваја што је у својим јавним наступима и изјавама о рату у Украјини најексплицитнији у критици западних држава као узрочницама рата, јер су политиком подршке Украјини пре инвазије, проширењем НАТО-а до руских граница и промовисањем демократије и обојених револуција у постсовјетском простору, упркос исказаном незадовољству Москве, допринеле да се Путин одлучи да нападне Украјину 24. фебруара. Његове критике произилазе из става да понашање западних држава није било у складу са реалистичким пропозицијама о карактеру међународних односа, а што је у потпуној супротности са апсолутно реалистичким виђењем међународне политике које има Путин. Сличне ставове Миршајмер је износио и поводом Украјинске кризе 2014. године.⁵ Они су засновани на доследној примени теорије офанзивног реализма коју је овај аутор у својим делима поставио и касније допуњавао. У овом раду биће понуђен преглед његових главних аргумената за објашњење узрока, развоја ситуације на терену и последица рата у Украјини и објашњење како се теоријски концепти Миршајмеровог разумевања међународних односа у њима огледају.

Рад ће се састојати од два дела и закључка. У првом делу рада биће изнете основне поставке и елементи Миршајмерове теорије међународних односа, а у другом ће бити обрађени његови ставови о рату у Украјини. На крају ће бити понуђен закључак.

Главни елементи теорије међународних односа Џона Миршајмера

Радови Џона Миршајмера чврсто су укоренењени у реалистичку традицију промишљања међународних односа. Они се првенствено наслањају на неореализам Кенета Волца (*Kenneth Waltz*).⁶ Према Волцовом схватању, државама је примарни циљ опстанак, а да би га оствариле, оне су усмерене на сталну конкуренцију са другим државама. Државама нису важни апсолутни добити већ релативни, јер је кључно постићи предност и већи добитак од ривала у међународном систему структура међународног система. На стално надметање са другим актерима државе приморава структура међународног система. Анархија и непостојање врховног ауторитета производе безбедносну дилему, а увећање сопствене

⁵ Mearsheimer, J. J. „Why the Ukraine Crisis Is the West’s Fault“. *Foreign Affairs*, September/October 2014.

⁶ Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. London: Addison-Wesley Publishing Company.

моћи зарад заштите и опстанка ствара страх и осећај угрожености код осталих актера, који заузврат такође увећавају сопствене капацитете, креирајући осећај угрожености код прве државе, формирајући на тај начин константан циклус надметања у међународном систему. За Волца, дефанзивног реалисту, одбрамбени приступ је решење, јер државе теже достизању онолико моћи колико им је потребно да се осећају безбедно. Увећање моћи изазива реакцију других држава које ће се упустити у уравнотежавање како би ограничили раст државе која прети да постане доминантан и неприкосновен актер у систему – хегемон. Миршајмер у *Трагедији политике великих сила* нуди сопствену верзију неореализма – офанзивни реализам, која такође полази од претпоставке да је структура међународног система главни узрок понашања држава, али се од дефанзивних реалиста попут Волца разликује у објашњењу колико је моћи држави потребно. Наиме, државе увек теже да прикупљају још моћи и да постану хегемони, јер су једино тада опстанак и безбедност загарантовани.

Миршајмер у својој теорији полази од неколико темељних хипотеза које заједно представљају разлоге зашто државе константно теже увећању сопствене моћи и зашто је политика великих сила суштински трагична. Прва јесте да је међународни систем анархичан и да нема врховне власти изнад независних држава које чине овај систем. Друга темељна хипотеза јесте да „велике силе инхерентно поседују неке офанзивне војне капацитете који им омогућавају да нашкоде и чак униште једна другу“.⁷ Ова претпоставка је изузетно важна за Миршајмерову теорију јер у први план ставља офанзивне могућности држава и заједно са наредном, према којој државе никада не могу бити сигурне у намере других држава, ствара осећај константног страха од супарника у међународном систему. Четврта хипотеза поставља опстанак као централни и примарни циљ великих сила, а пета наглашава да су велике силе рационални актери.⁸

У таквом систему сталне опасности, увећавање сопствене моћи је једини начин да се осигура опстанак. Управо због тога велике силе више брину о релативној моћи, а не апсолутној. Оне су спремне да се одрекну дела моћи уколико ће ривали изгубити више, јер ће тиме стећи предност, као што су и спремне да прихвате апсолутно гледано мањи раст моћи, уколико ривали добију још мање, јер ће исход поново бити предност у односу на такмаце. Ипак, аутор наглашава да оваква конкуренција и приступ међународним односима нужно не спречавају сарадњу између држава, већ је само чине непоузданом. Велике силе ће сарађивати када им

⁷ Миршајмер, Џ. (2017). *Трагедија политике великих сила*. Београд: Удружење за студије САД у Србији и Чигоја штампа, 63.

⁸ Ibid., 62–64.

то доноси корист, на пример да би уравнотежавали трећу страну која представља заједничку претњу. Међутим, увек постоји страх да ће партнер стећи, посматрано релативно, већу корист од остварене сарадње, као и могућност да друга страна варањем стекне предност.⁹ Исто тако, велике силе нису, као што историја показује, у стању сталног рата и спровођења офанзивних инвазија. Пошто су велике силе рационални актери, оне ће се за агресију одредити само када верују да она може бити успешна и да их други фактори не могу спречити у остварењу својих интереса ратним.¹⁰

Примарни интерес држава је опстанак, а он се обезбеђује хегемонијом у систему. Хегемон није велика сила која је само моћнија од других, јер и даље постоје друге велике силе које је могу угрожавати, посебно уколико формирају уравнотежавајућу коалицију. Хегемоном се може сматрати она „држава која је толико моћна да доминира над свим државама у систему“.¹¹ Она је моћнија од свих осталих заједно и потпуно је растерећена страха да је други могу угрозити. Међутим, статус глобалног хегемона ниједна држава никада није достигла. Један од кључних разлога јесте заустављајућа моћ вода која спречава пројектовање моћи у удаљене делове света. Миршајмер оставља простор достизања статуса глобалног хегемона за ону силу која оствари потпуну доминацију у нуклеарном наоружању, јер тада географска удаљеност не би имала никакву улогу, али верује да је и овај циљ тешко остварив. Са друге стране, положај регионалног хегемона јесте достижан.¹² Он подразумева потпуну доминацију у одређеном географском региону, без такмаца у виду других великих сила. Уколико држава достигне овај статус, она ће имати амбицију да спречи да нека друга сила постане хегемон у сопственом региону. Једини историјски пример регионалног хегемона Миршајмер види у Сједињеним Америчким Државама, које су интервенисале у Европи у оба светска рата како би спречиле Немачку да достигне исти статус.¹³ Из истих побуда, након Другог светског рата САД су спроводиле стратегију обуздавања усмерену против СССР-а и задржале велико војно присуство у Европи током, али и након Хладног рата.

Како би се статус регионалног хегемона достигао и задржао, потребно је увећати сопствену моћ. Као главну стратегију за стицање релативне

⁹ Ibid., 88.

¹⁰ Ibid., 71.

¹¹ Ibid., 75.

¹² Ibid.

¹³ Ibid., 76.

моћи Миршајмер идентификује рат, инсистирајући да он има своју сврху и да може донети корист држави која га започиње. Аутор одбацује аргументе да агресори по правилу губе ратове, као и ставове да чак и ако победе, велике силе не могу из те победе извући значајну корист јер увећавањем сопствене територије оне стварају империје које су економски и политички дугорочно неодрживе.¹⁴ Напротив, Миршајмер истиче да се корист од ратне победе огледа у томе што се конкурентска велика сила трајно избацује из међународног система, локално становништво се може искористити за рад или попуњавање трупа, природни ресурси и богатство се могу заплениити, а може се и стећи контрола над стратешки важним деловима територије.¹⁵

Својеврсну допуну своје теорије Миршајмер нуди у књизи *Велика заблуда*, објављеној 2018. Пишући у свету који се креће ка мултиполарности, посебно после догађаја у Украјини 2014. године, Миршајмер представља теоријско разматрање стратегије либералне хегемоније коју су САД примењивале у доба униполарности након Хладног рата, а коју дефинише као покушај „да се што више држава претвори у либералне демократије као што су и САД, у исто време промовишући отворену међународну економију и изградњу међународних институција“.¹⁶ Аутор, из угла реализма, кроз критику ове специфичне стратегије уједно нуди и свеобухватну критику либерализма и његових кључних постулата као правца мишљења и деловања у међународним односима. Напуштајући поглед искључиво са трећег нивоа анализе – нивоа система – којег се максимално држао у *Трагедији политике великих сила*, чиме је неупитно настављао теоријско промишљање у правцу који је трасирао Кенет Волц, у *Великој заблуди* аутор, уводећи у концептуални оквир трећи важан „-изам“ – национализам, укључује и факторе са прва два нивоа анализе, нивоа појединца и државе.

Миршајмер полази од објашњења основних принципа либерализма, за који сматра да је, у форми либералне демократије, најпригоднији начин за унутрашње уређење држава. Он прави разлику између *модус вивенди* и прогресивних либерала, где први фокус стављају на негативну (слободу „од“), а други на позитивну слободу (слободу „да“).¹⁷ Међутим, пребачен у сферу међународних односа, која је по свом уређењу

¹⁴ Ibid., 203.

¹⁵ Ibid., 206–207.

¹⁶ Mearsheimer, J. J. (2018). *The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*. New Haven: Yale University Press.

¹⁷ Ibid., 20.

суштински другачија од домена у којем држава има врховну улогу и моћ, либерализам, а нарочито прогресивни либерализма који је у овом погледу доминантан, подстиче велике силе на вођење погрешне спољне политике. Основна идеја либерализма, о сету неотуђивих природних права које поседује сваки појединац, примењена на ниво међународне политике промовише интервенционистичку политику либералне хегемоније која подразумева промену режима и друштвени инжењеринг у државама окарактерисаним као нелибералне. Аргументи либерала јесу да се овом политиком постиже обезбеђивање заштите индивидуалних права грађана и ван сопствене државе, спречавају се ратови, јер либералне демократске државе међусобно не ратују и повећава се безбедност код куће, јер се смањује могућност да нека од нелибералних држава пружа подршку и помаже актере који доводе у питање тековине либералног друштва у сопственој држави.¹⁸

Међутим, аутор овим разлозима за вођење политике либералне хегемоније супротставља бројне противаргументе. Пре свега, сами циљеви овакве политике воде великом броју интервениоцистичких ратова са циљем постизања промене режима, а творци политика верују да имају потребна морална оправдања, али и знање како да ове циљеве остваре, често уз мисионарску увереност у исправност сопствених ставова. Поред тога, Миршајмер наглашава да дипломатија, као рату супротстављено, али истовремено и комплементарно средство за постизање спољнополитичких циљева, бива занемарена јер државе које желе да остваре либералну хегемонију „имају тенденцију да посматрају међународни систем као да се састоји од добрих и злих држава, што оставља мало простора за компромис између две стране“.¹⁹ А компромис представља основ дипломатије. Додатно, либерална хегемонија подрива концепт суверенитета, који је један од основних фактора за смањивање могућности ратова између држава. На крају, ова политика угрожава либерализам код куће, кроз тајност, обмане и ограничавање права грађана.²⁰

Поред ових нормативних недостатака, Миршајмер кроз стављање либерализма у контекст друга два кључна „-изма“, реализма и национализма, показује и његову ограниченост у могућности успешне примене.²¹ У међународним односима, стратегија либералне хегемоније се може спроводити само у пермисивном окружењу униполарности, ако држава која се за њу опредељује има значајну предност у моћи у односу на

¹⁸ Ibid., 131–134.

¹⁹ Ibid., 164.

²⁰ Ibid., 185.

²¹ Ibid., 14.

остале велике силе. У биполарном или мултиполарном међународном поретку, либералне државе се понашају према правилима реализма, водећи рачуна пре свега о свом опстанку и равнотежи снага. Са друге стране, чак и ако услови постоје, у процесима друштвеног инжењеринга који прате промене режима, либерали наилазе на доминантан утицај национализма, идеологије засноване на идентитету, у којој је важност сопствених колективних права једног народа, укључујући самоопредељење и суверенитет, далеко испред природних индивидуалних права на којима либерализам инсистира.²² Стога Миршајмер закључује да су домети либералне хегемоније као крајњег израза либерализма у међународним односима значајно ограничени.

Миршајмеров поглед на рат у Украјини

Миршајмер је од почетка избијања кризе у Украјини 2014. године праatio и коментарисао политичке прилике у њој као и њихове последице по међународне и односе великих сила, пре свега САД и Руске Федерације. У предавању на Чикашком универзитету са краја септембра 2015. године, он је недвосмислено изјавио да је главна одговорност за неред у Украјини на Западу, а не на Русији.²³ Тај неред је изазван, сматрао је Миршајмер, тежњом Запада, пре свега САД, да Украјину извуку из орбите руског утицаја и од ње створе западни бедем (*bulwark*) на границама Русије.²⁴ С друге стране, главни мотив руског деловања у Украјини, укључујући и припајање Крима, јесте спречавање таквог развоја догађаја јер је, наглашава Миршајмер, Русија такође велика сила и понаша се управо онако како су се понашале (и још увек се понашају) САД у погледу западне хемисфере, то јест у складу са тзв. Монроовом доктрином, не дозвољавајући да се на том подручју од виталног интереса за Вашингтон инсталирају војне снаге државе/држава са друге (источне) хемисфере. Другим речима, када се разматра проблем Украјине, Миршајмер заговара став да је у питању типична реалполитичка ситуација из 19. века, у којој сукобљене стране покушавају да поремете (САД), односно одрже (Русија) одређену равнотежу снага, с тим што, према његовом мишљењу, амерички доносиоци одлука то не схватају (они украјински проблем сагледавају из перспективе 21. века и ширења демократије, људских права и либералног поретка, о чему је већ било делимично речи у претходном одељку) и стога

²² Ibid., 146–149.

²³ *Why is Ukraine the West's Fault? Featuring John Mearsheimer*. University of Chicago, Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=JrMiSQAGOS4&t=2461s>, 11/01/2023. (10.00–10.30).

²⁴ Ibid. (11.00–11.13).

чине погрешне кораке. Уосталом, Миршајмер наводи да процес ширења НАТО-а воде мушкарци и жене 21. века који верују да је политика равнотеже снага мртва, док је управо случај Украјине пример те политике, и да Путин, који је по њему човек 19. века, то добро схвата.²⁵ Тада, 2015. године, док се конфронтација Запада (и Украјине) са Русијом није развила у отворен сукоб широких размера, Миршајмер је предлагао типично реалистичко решење украјинског питања – успостављање војно-политички неутралне Украјине, која би била тампон држава између Запада и Русије.²⁶ Поред тога, он се на том предавању залагао да Запад заједно са Русијом и ММФ-ом формулише план/акцију економског подизања/спасавања Украјине, као и за обавезивање Украјине у смислу давања/гарантовања мањинских права (посебно када је реч о употреби језика), чиме би се отклонили страхови/примедбе Москве када је у питању судбина рускојезичког становништва.

Уместо оваквог развоја догађаја, уследиле су године (полу)отворене конфронтације, замрзнутог сукоба и, како се сада све више испоставља, припремања за „друго полувреме“ оружаног сучељавања. Током 2022. године, Џон Миршајмер је одржао више предавања на којима се дотакнуо рата у Украјини и анализирао његове узроке, ток и могуће последице. У складу са својим ставовима из 2014/15. године, он наводи да је политика Вашингтона препозната од Владимира Путина и његових сарадника у Москви као „егзистенцијална претња“ за Русију, нарочито, како се Миршајмер изразио, „америчка опсесија довођења Украјине у НАТО“.²⁷

Према његовом запажању, администрација америчког председника Џозефа Бајдена (*Joseph Biden*) није била вољна да елиминира ту претњу кроз дипломатију и, штавише, поново се обавезала/ангажовала (*recommitted itself*) да уведе Украјину у НАТО. Миршајмер негира тезу да Путин (Русија) има намеру да покори Украјину, али тврди да НАТО (САД) има намеру да у Украјини порази Русију, односно, циљ је америчке акције, према његовом мишљењу, да се Русија избаци из реда великих сила (*knocking Russia out of the ranks of the great powers*).²⁸

Међутим, с обзиром на то да је Руска Федерација нуклеарна сила, такав наум НАТО-а (САД) може да се покаже као нарочито опасан. Наиме, уколико би украјинска армија почела да задаје теже ударце руским

²⁵ Ibid. (31.15–31.30).

²⁶ Ibid. (37.30–37.37).

²⁷ *The causes and consequences of the Ukraine war A lecture by John J. Mearsheimer*, The Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=qciVozNtCDM&t=5529s>, 11/01/2023. (13.25–13.31).

²⁸ Ibid. (59.55–1.00.00).

снагама на ратишту, односно, уколико би се појавила реална могућност да Русија изгуби у конвенционалном рату, Миршајмер је убеђен да би цео свет био ближи нуклеарном рату, то јест да Владимир Путин не би околишао да употреби атомско оружје како би „спасио ситуацију“. По Миршајмеру, таква ситуација/могућност није никакав руски ексклузивитет јер је и НАТО током Хладног рата имао планове да употреби атомско наоружање уколико би рецимо снаге Варшавског уговора преправиле Западну Немачку, то јест да „спаси ситуацију“.²⁹ Дакле, што је НАТО „успешнији“ у Украјини, односно што већи неуспех трпи Руска Федерација на ратишту, веће су шансе да се Москва одлучи на употребу нуклеарног оружја. Миршајмер наглашава да је Кремљ више пута недвосмислено упозорио Запад да је пријем Украјине у НАТО за њега апсолутно неприхватљив, као и да су се САД оглушиле о руске безбедносне страхове. Према његовим речима, „трагична је истина ова – да Запад није спроводио ширење НАТО-а на Украјину, вероватно да не би било рата у Украјини, и Крим би и даље био део ње“.³⁰ И не само то. Миршајмер износи прилично тешку оптужбу на рачун америчке администрације – Вашингтон је, како каже, играо централну улогу у вођењу Украјине на пут деструкције.

У једном дугачком интервјуу, Миршајмер је додатно објаснио зашто сматра да није невероватно да Русија употреби нуклеарно оружје. Наиме, наводећи пример Јапана раних четрдесетих година 20. века, кога су САД почеле да гуше економски и стратегијски, и који се одлучио на напад на Перл Харбур, уз пуну свест о далеко већој снази Вашингтона, Миршајмер објашњава да, када су велике силе очајне, оне су вољне да предузму екстремне мере.³¹ То је, између осталог, један од разлога зашто би требало бринути због евентуалне руске употребе нуклеарног наоружања. Дакле, треба бити врло пажљив, сугерише Миршајмер, да се Русија не ставља у ситуацију у којој ће да мисли да је њен опстанак угрожен.³² Она по својим капацитетима, сматра он, није претња Европи, у смислу њеног покоравања, а ни САД, којима је прави/истински такмац НР Кина.

Још 2015. године, Миршајмер је „завапио“ – Кина је наш ривал, а Русија би требало да буде у коалицији која ће да обуздава Пекинг, заједно са Јужном Корејом, Јапаном, Вијетнамом, Тајваном, Сингапуром, Индијом.

²⁹ Ibid. (1.02.00–1.02.29).

³⁰ Ibid. (1.08.00–1.08.26).

³¹ Mearsheimer, J.: *The West is playing Russian roulette*, UnHerd, Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=HBiV1h7Dm5E&t=3191s>, 11/01/2023. (7.37–7.42).

³² Ibid. (37.00–37.11).

Америчка политика, у том погледу, није баш паметна, сматрао је Миршајмер, јер гура Русију ка Кини и Ирану, а баш је потребна САД, и у Ирану, и у Сирији, и на другим местима.³³ Међутим, нажалост, Вашингтон није препознао/сагледао ову стратешку рачуницу и гурнуо је у загрљај Москву и Пекинг.

Миршајмер је песимистичан у погледу компромисног решења за рат у Украјини јер су све стране у сукобу „отишле предалеко“ у својим акцијама, посебно, по његовом мишљењу, САД и њихови савезници. Стога се над човечанством надвија врло неизвесна будућност бременита даљим разарањима и смрћу многих људи.

На основу ове анализе, јасно је да је за Миршајмера начин на који је криза у Украјини ескалирала у отворени рат последица и услов који карактеришу међународне односе, а засновани су на његових пет темељних хипотеза. Амерички покушај да спречи успон хегемона у региону Европе, као и раније у историји, подстиче Вашингтон да својим потезима делује против Русије, иако се чини да је његова процена о актуелним руским намерама, која мора бити заснована и на њеним могућностима, погрешна, преувеличана и скреће пажњу са главног изазивача – Кине. На крају, може се закључити да су ставови и одлуке америчких креатора спољне политике у погледу Украјине кулминација покушаја успостављања либералне хегемоније, стратегије коју Миршајмер оцењује као опасну, а њене циљеве сматра неостваривим.

Закључак

Током „велике дебате“ о рату у Украјини, при чему огромна већина аналитичара и стручњака на Западу кривицу за његово избијање приписује искључиво Москви, Џон Миршајмер је вешто „спојио“ властите теоријске (прет)поставке и анализу једне конкретне конфликтне ситуације, упорно „пливајући против струје“, стварајући истовремено доста опонената и изазивајући вероватно знатан анимозитет, посебно у украјинским лобистичким круговима. Јавно изрећи више пута да је колективни Запад (САД, НАТО, водеће западноевропске земље) главни кривац за избијање рата у Украјини, а у исто време живети и радити у САД, несумњиво представља чин личне и интелектуалне храбрости, без обзира на то да ли се са тим ставом слажемо или не. При томе, не би се могло рећи да је Миршајмер русофил или промотер политичке праксе Владимира Путина. Реч је, чини се, само о томе да уважени професор из Чикага није хтео да „изда“, односно јавно се одрекне властите

³³ *Why is Ukraine the West's Fault? Featuring John Mearsheimer*, op. cit. (40.15–41.00).

реалистичке/реалполитичке истраживачке парадигме, у ситуацији када би то свакако било друштвено пожељно (с обзиром на његове позне године, чини се да је мотив личне користи, напредовања или промоције сасвим искључен). Зато његово деловање може да се третира као пример интелектуалног поштења и непоколебљивости у околностима које нису баш пријатне или благонаклоне.

Библиографија

- Bacevich, A. J., „Ukraine: From Bad to Worse?“. *The American Conservative*, 5 May 2022.
- Brands, H. „Ukraine May Become More Successful Than Biden Wants“. *Asharq Al-Awsat*, 15 September 2022.
- Fukuyama, F. „Putin’s war on the liberal order“. *Financial Times*, 4 March 2022.
- Kissinger, H. „How to avoid another world war“. *The Spectator*, 17 December 2022.
- Mearsheimer, J. J. „Why the Ukraine Crisis Is the West’s Fault“. *Foreign Affairs*, September/October 2014.
- Mearsheimer, J. J., *The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*, Yale University Press, New Haven, 2018.
- Mearsheimer, J.: *The West is playing Russian roulette*, UnHerd, Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=HBiV1h7Dm5E&t=3191s>, 11/01/2023.
- Motyl, A. J. „Who caused the Russo-Ukrainian war, NATO or Russia?“ *The Hill*, 5 July 2022.
- Nye, Jr. J. S. „What Caused the Ukraine War?“ *Project Syndicate*, 4 October 2022.
- Pearson, R. & McFaul, M. „What Putin Fears Most“. *Journal of Democracy*, 22 February 2022.
- Pifer, S. „One. More. Time. It’s not about NATO“. *Brookings*, 26 July 2022.
- Posen, B. R. „Ukraine’s Implausible Theories of Victory“. *Foreign Affairs*, 8 July 2022.
- Snyder, T. „Nazis, Nukes, and NATO“. *Thinking About*, 21 July 2022.
- The causes and consequences of the Ukraine war A lecture by John J. Mearsheimer*, The Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=qciVozNtCDM&t=5529s>, 11/01/2023.
- Walt, S. M. „The Perpetually Irrational Ukraine Debate“. *Foreign Policy*, 29 November 2022.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. London: Addison-Wesley Publishing Company.
- Why is Ukraine the West’s Fault? Featuring John Mearsheimer*, University of Chicago, Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=JrMiSQAGOS4&t=2461s>, 11/01/2023.
- Миршајмер, Џ. (2017). *Трагедија политике великих сила*. Београд: Удружење за студије САД у Србији и Чигоја штампа.

**SWIMMING AGAINST THE TIDE:
THE ARGUMENTS OF JOHN MEARSHEIMER
ON THE RESPONSIBILITY FOR THE WAR IN UKRAINE**

Pavle NEDIĆ and Nebojša VUKOVIĆ

SUMMARY

The war in Ukraine which started on 24 February 2022 has caused mostly similar reactions in the Western academia. International relations, international security and foreign policy theorists have taken uniform stances that chastise Russian aggression on Ukraine and offer similar explanations for its causes, mainly focusing on the imperialistic ambitions of Vladimir Putin. On the opposite end stand the public statements and writings of the American author John Mearsheimer, one of the leading theorists of the realistic school of thought in international relations. For Mearsheimer, the main cause is the NATO expansion towards the East, which directly endangers security of Russia. Mearsheimer has proposed these explanations in regards to the causes of the Ukrainian crisis in 2014. The authors of this paper will present Mearsheimer's main arguments through the analysis of his writings, lectures and interviews on the war in Ukraine. The authors will point out and explain the direct correlation between the theory of offensive realism put forward in his works and his stances on the war in Ukraine, which represent a direct application of his theory.

Keywords: war in Ukraine, offensive realism, John Mearsheimer, NATO expansion.